

ПЕДАГОГІКА

Педагогіка вищої школи.

Порівняльна педагогіка та міжнародна освіта

УДК [81:37.02]:[378.011.3-051:81'253]

Лінгводидактичні засади формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу

LINGUODIDACTIC PRINCIPLES OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE FOR SIMULTANEOUS INTERPRETATION TEACHERS

КАНЕВСЬКА Ольга – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та слов'янської філології, Криворізький державний педагогічний університет, пр. Університетський, 54, м. Кривий Ріг, 50086, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1703-7929>

ЗОЛОТИЙ Богдан – здобувач другого (магістерського) рівня освіти, Криворізький державний педагогічний університет, просп. Університетський, 54, м. Кривий Ріг, 50086, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0007-3101-3874>

KANEVSKA Olga – PhD, Associate Professor of the Department of Translation and Slavic Philology, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Universytetskyi Ave., 54, Kryvyi Rih, 50086, Ukraine

ZOLOTYI Bohdan – Master's Degree Candidate, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Universytetskyi Ave., 54, Kryvyi Rih, 50086, Ukraine

Анотація. У статті визначено та схарактеризовано лінгводидактичні засади формування професійної компетентності і викладача синхронного перекладу. Проведений аналіз вітчизняних і зарубіжних теоретико-практичних досліджень показав, що проблема формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу, незважаючи на її беззаперечну значущість, знаходиться ще на початковому етапі свого вивчення. У науковому педагогічному та перекладознавчому дискурсах тільки розпочато пошуки ефективних шляхів її розв'язання. Визначення лінгводидактичних засад підготовки викладачів перекладу загалом і формування їхньої професійної компетентності становить підґрунтя комплексного дослідження цієї складної проблеми. Установлено, що професійна компетентність викладача перекладу – це інтегративна властивість особистості, яка передбачає сформованість комплексу необхідних компетентностей для ефективної педагогічної та перекладацької діяльності; сформованість різних компонентів педагогічної та перекладацької діяльності та педагогічного спілкування у межах міжкультурної комунікації. Професійна компетентність перекладача-синхроніста є складним утворенням, що містить як загальні перекладацькі компетентності, в яких відбиваються основні функції здійснення перекладацької діяльності, так і специфічні компетенції, необхідні при здійсненні усного, в тому числі й синхронного, перекладу (готовність і здатність сприймати та розуміти усне мовлення суб'єктів спілкування, які належать до різних культур, транслювати його у відповідності до ситуації спілкування, жанру, стилю, регістру; вміння занурюватися у ситуацію міжмовної та міжкультурної взаємодії; вміння актуалізувати необхідні компетентності для здійснення перекладацької та викладацької діяльності; готовність до збагачення комунікативного досвіду з одночасною мобілізацією вже розвинених умінь і навичок; здатність до рефлексії та саморефлексії). Визначено лінгводидактичні засади формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу з урахуванням міждисциплінарного характеру цього процесу, а саме: педагогічні, перекладознавчі, лінгвістичні та психологічні, без урахування яких неможливо організувати процес навчання майбутніх фахівців якісно.

Ключові слова: лінгводидактичні засади, синхронний переклад, дидактика перекладу, викладач синхронного перекладу, професійна компетентність, професійна компетентність викладача синхронного перекладу.

Summary. This article identifies and describes the language teaching principles for the formation of professional competence in simultaneous interpretation teachers. An analysis of domestic and foreign theoretical and practical research reveals that the problem of developing professional competence for simultaneous interpretation teachers, despite its undeniable significance, is still in the early stages of study. In the scientific, pedagogical, and translation discourses, the search for effective solutions has only just begun. Determining the linguodidactic principles of preparing translation teachers in general and forming their professional competence provides the basis for a comprehensive study of this complex issue. It is established that the professional competence of a translation teacher is an integrative characteristic of personality, which presupposes the formation of a complex of necessary competencies for effective pedagogical and translation activities, including various components of pedagogy and translation, and pedagogical communication within the framework of intercultural communication. The professional competence of a simultaneous interpreter is a complex formation that includes both general translation competencies, reflecting the main functions of translation activities, and specific competencies necessary for oral interpretation, including the simultaneous one (as readiness and ability to perceive and understand the oral speech of communicators from different cultures, to transmit it by the communication situation, genre, style, and register; ability to immerse oneself in situations of interlingual and intercultural interaction; ability to activate necessary competencies for translation and teaching activities; readiness for enriching communicative experience while mobilizing already developed skills and abilities; capacity for reflection and self-reflection). Linguodidactic principles of developing professional competence for simultaneous interpretation teachers are defined, taking into account the interdisciplinary nature of this process, namely: pedagogical, translation studies, linguistic, and psychological principles, without which it is impossible to organize the training process for future specialists qualitatively.

Key words: linguodidactic principles, simultaneous interpretation, translation didactics, simultaneous interpretation teacher, professional competence, professional competence of simultaneous interpretation teacher.

Вступ. У процесі глобалізації та євроінтеграції для взаємодії між різними народами, мовами та культурами важливою є роль перекладача. У зв'язку з цим запит на висококваліфікованих перекладачів та їхню фахову підготовку помітно зростає. На цьому етапі ми стикаємось із проблемою підготовки не лише професійних перекладачів, але й викладачів перекладу, адже викладання перекладу як спеціальності з'явилося в закладах вищої освіти України порівняно нещодавно.

Наразі в Україні не існує спеціальної підготовки фахівців за спеціальністю «викладач перекладу», тому здебільшого викладачі, що готують перекладачів у закладах вищої освіти, не мають відповідної кваліфікації, їхня дидактична компетентність не завжди розвинена на достатньому рівні. Особливим аспектом цієї загальної проблеми є підготовка викладачів синхронного перекладу, адже перекладацька діяльність синхроністів стає відповіддю на сучасні євроінтеграційні виклики, вимоги та потреби.

Аналіз останніх досліджень. У сучасному науковому дискурсі активно розробляється проблематика щодо методики навчання різних видів перекладу та підготовки перекладачів-викладачів. Так, Я. Фабрична характеризує сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх перекладачів [15]; С. Перова вивчає проблему підготовки викладачів перекладу з точки зору педагогіки [12]; М. Орландо (*M. Orlando*) – специфіку комплексного навчання перекладачів як практиків, дослідників і викладачів [20]; Н. Біднок – особливості формування перекладацької компетентності майбутніх учителів іноземної мови та літератури [3]; у статті Я. Вербицької визначено ефективні підходи до підвищення рівня компетентності перекладача та якості перекладу [5].

С. Перова, проаналізувавши сучасний стан підготовки перекладачів в Україні, слушно вказує на наявність такої проблеми, як підготовка «кваліфікованих фахівців для навчання перекладачів, тобто викладачів перекладу (*translator/interpreter trainers*)» [12, с. 105]. На думку дослідниці, створення системи підготовки викладачів перекладу є необхідним «для забезпечення відповідності підготовки перекладачів усім міжнародним стандартам», адже «саме життя й потреби навчальних закладів змушують нас шукати відповіді на питання про те, хто зараз готує перекладачів, який їхній шлях до професії викладача перекладу, які компетентності необхідні для викладачів перекладу в закладах вищої освіти» [12, с. 106].

Роздуми про цю проблему знаходимо й в інших публікаціях. М. Онищенко зазначає, що «головним завданням перекладацької освіти є підготовка компетентного фахівця, який володіє фундаментальними теоретичними знаннями, високим рівнем практичних фахових навичок і може виконувати самостійно професійні завдання у міжкультурному просторі» [11, с. 179]. Тому постає питання щодо методологічного обґрунтування та навчально-методичного забезпечення процесу навчання перекладацької діяльності. Це спонукає дослідників звертати увагу на визначення ефективності методологічних підходів, принципів, методів, прийомів. А. Ляшина характеризує особливості методики викладання перекладу в полікультурному середовищі [9]; В. Горда – у соціокультурній площині [6]; О. Білик, І. Савка, У. Кушпін пишуть про інтегративний підхід до структурування методів навчання у професійній діяльності перекладачів [4]; М. Онищенко визначає перспективи та труднощі використання інноваційних технологій у навчанні перекладу [11]; О. Башманівський, В. Вигівський, С. Мокотун описують сучасні інформаційні технології в аспекті їх застосування в освітньому процесі задля підготовки перекладачів до професійної діяльності [2]; К. Геворгян, О. Гвоздяк, У. Шостак – методичні основи вивчення іноземної мови майбутніми перекладачами [18]. Безумовно, розробка технологій, методів, прийомів навчання різних видів перекладу, створення методичних систем і навчально-методичних комплексів потребує зусиль як викладачів перекладу, так і перекладачів-практиків.

Низка публікацій присвячена лінгводидактичним аспектам усного перекладу як навчальної дисципліни: Т. Ільчук досліджує найактуальніші питання сучасної методики його навчання [8]; М. Писанко пропонує систему вправ, спрямованих на формування в студентів умінь і навичок синхронного перекладу [13]; А. Статівка визначає основні прийоми та техніки, за допомогою яких формуються навички та вміння, необхідні для успішного здійснення синхронного перекладу [14]. Погодимось із думкою науковців, що однією із найскладніших проблем дидактики перекладацької діяльності є проблема оптимізації процесу навчання усному, насамперед синхронному, перекладу з урахуванням міжнародних вимог щодо нього та у відповідності до нової вітчизняної освітньої парадигми. У наукових розробках підкреслюється: підготовка висококваліфікованих перекладачів, зокрема фахівців із синхронного перекладу, є складною і багатоаспектною проблемою, що потребує нагального пошуку шляхів її розв'язання.

Отже, незважаючи на те, що сьогодні існують дослідження, присвячені як підготовці перекладачів, так і дидактиці перекладу, в тому числі й усного перекладу, залишається не розв'язаною ціла низка питань, стосовних, з одного боку, формування професійної компетентності викладачів синхронного перекладу та перекладачів-синхроністів, а з другого – оптимізації процесу навчання синхронного перекладу на відповідних освітньо-професійних програмах у закладах вищої освіти.

Мета дослідження – визначити та схарактеризувати лінгводидактичні засади формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу.

Виклад основного матеріалу. Формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу – це складний багатоаспектний цілеспрямований процес, теоретичним

підґрунтям якого є досягнення багатьох наук, з-поміж яких найбільшої значущості набувають: педагогіка, передусім у галузі дидактики вищої освіти, методика навчання іноземних мов і методика навчання перекладу, перекладознавство, психологія, лінгвістика, психолінгвістика, міжкультурна комунікація та інше. Саме міждисциплінарний характер цього процесу зумовлює комплексний підхід до визначення та опису тих лінгводидактичних засад, за допомогою яких він будується та здійснюється.

Перш за все, зазначимо важливість урахування педагогічного аспекту цієї проблеми. Про необхідність формування дидактичної компетентності як складової професійної компетентності у викладачів перекладу наголошується у багатьох сучасних публікаціях. Про недостатній рівень підготовки саме викладачів перекладу пишуть А. Ольховська [10], С. Перова [12], Я. Фабрична [15], Л. Черноватий [16] та ін. Так, на думку А. Ольховської, сучасна система підготовки викладачів перекладу є недосконалою, адже «не проводиться підготовка студентів за спеціальністю «викладач перекладу», а тому майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах готують викладачі іноземних мов, або перекладачі, які, по суті, не мають достатньої кваліфікації для того, аби працювати викладачами перекладу» [10, с. 257]. Виходячи з цього, дослідниця вважає доцільними такі кроки у напрямі покращення рівня викладацької діяльності у галузі перекладознавства: по-перше, введення магістерської програми, що буде спрямована на підготовку викладачів перекладу; по-друге, поділ освітньої підготовки перекладачів-викладачів за спеціалізаціями – усний і письмовий переклад [10].

Подібні роздуми знаходимо й у дослідженнях М. Онищенко [11], М. Орландо (*M. Orlando*) [20], С. Перової [12], Я. Фабричної [15] та ін. Науковці визнають наявність дилеми: перекладу навчають або перекладачі, які не мають педагогічної освіти, або викладачі іноземних мов, які не мають диплома перекладача і практичного досвіду перекладу [12, с. 109]. Погодимось з позицією, висловленою С. Перовою: «Щоб стати хорошим викладачем вищої школи, перекладачам-практикам необхідна певна підготовка в галузі педагогіки вищої школи, педагогічної психології, методики викладання, загальної дидактики й дидактики перекладу» [12, с. 109]. А викладачам іноземної мови, які мають необхідну методичну підготовку, бажано набути досвіду перекладацької діяльності або підвищити свою кваліфікації на спеціальних додаткових курсах із теорії та практики перекладу.

Виникають декілька питань: якою компетентністю повинен володіти викладач перекладу; яким чином потрібно організувати професійну підготовку викладача перекладу; як спрямування на викладацьку діяльність може відбиватися в освітньо-професійній програмі підготовки перекладача?

Обмеженість метою статті не дозволяє нам відповісти на всі питання – це предмет окремого дослідження, але спробуємо коротко визначити сутність поняття «професійна компетентність викладача перекладу».

Зазначимо, що вперше комплексне визначення компонентів компетентності викладачів перекладу було запропоноване у рамках проєкту *European Master's in Translation*, що здійснюється Генеральним директором перекладів Європейської комісії та низкою університетів як європейських, так і неєвропейських країн (*EMT*) [17]. На цей факт звертають увагу практично в усіх дослідженнях, що стосуються цієї проблеми (див. [10; 12]). Підкреслимо, що цей перелік компетентностей постійно оновлюється та уточнюється – наразі пропонуються вимоги до викладача перекладу на 2024–2029 рр. [17]. У документах цього проєкту визначено п'ять ключових компетентностей, якими повинен володіти викладач перекладу: 1) галузева / перекладацька (*field competence*); 2) міжособистісна (*interpersonal competence*); 3) організаційна (*organizational competence*); 4) навчальна (*instructional competence*); 5) оцінювальна (*assessment competence*) [17].

Зауважимо, що в цей перелік компетентностей не внесено дидактичну компетентність, яка, на наш погляд, є основою викладацької діяльності. Дидактична компетентність передбачає сформованість низки загальнопедагогічних і методичних умінь, а саме: розуміти процес навчання як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, визначати цілі, завдання, дидактичні та методичні принципи, методи та прийоми навчання перекладу; організовувати освітньо-виховний процес; організовувати та спрямовувати самостійну роботу здобувачів освіти; розвивати їхні перекладацькі вміння та навички; оцінювати та прогнозувати результати навчання та ін.

Перекладацька компетентність у сучасних розвідках розуміється як мовленнєва діяльність, спрямована на трансформацію і перекодування тексту або інформації з однієї мови на іншу зі збереженням змісту [3]; як сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяє перекладачу успішно розв'язувати свої професійні завдання. На нашу думку, це володіння рідною та іноземними мовами на такому рецептивно-репродуктивному рівні, який дозволяє інтегрувати різні картини світу, культури, традиції, різні типи мислення та світобачення, комунікативної та мовленнєвої поведінки в єдине ціле – продуктивну перекладацьку діяльність.

Н. Зінукова підкреслює: професійна компетентність усного перекладача є здатністю креативно використовувати когнітивні ресурси своєї мовної свідомості для вирішення професійних завдань інтерпретації смислу в ситуаціях міжкультурної комунікації [7, с. 275].

Маючи на увазі діяльність перекладача-синхроніста, зауважимо, що *професійна компетентність усного перекладача* є складним утворенням, що містить як загальні перекладацькі компетентності, в яких відбиваються основні функції здійснення перекладацької діяльності, так і специфічні компетенції, необхідні при здійсненні усного, в тому числі й синхронного, перекладу (дискурсивна, комунікативно-посередницька, міжкультурна, особистісна, емоційна, інформаційно-організаційна, рефлексійна, цифрова та ін.).

Науковці (наприклад, А. Ольховська [10], М. Орландо (*M. Orlando*) [20], С. Перова [12] та ін.) підкреслюють, що викладач перекладу має володіти певними теоретичними знаннями (психолого-педагогічними та перекладацькими), практичними перекладацькими та методичними (дидактичними) вміннями та навичками, перекладацьким досвідом, здатністю до саморозвитку та самовдосконалення.

Сформулюємо наше бачення поняття «професійна компетентність викладача перекладу».

Професійна компетентність викладача перекладу – це інтегративна властивість особистості, яка передбачає сформованість комплексу необхідних компетентностей (перекладацької, дидактичної, міжособистісної, організаційної, навчальної, оцінювальної) для ефективної педагогічної та перекладацької діяльності; це сформованість різних компонентів педагогічної та перекладацької діяльності (психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, здатність досягати позитивних професійних результатів, здатність до навчання упродовж життя) та педагогічного спілкування у межах міжкультурної комунікації.

До структури професійної компетентності викладача синхронного перекладу входить ще такі *вміння та здатності*: готовність і здатність сприймати та розуміти усне мовлення суб'єктів спілкування, які належать до різних культур, транслювати його у відповідності до ситуації спілкування, жанру, стилю, регістру; вміння занурюватися у ситуацію міжмовної та міжкультурної взаємодії; вміння актуалізувати необхідні компетентності для здійснення перекладацької та викладацької діяльності; готовність до збагачення комунікативного досвіду з одночасною мобілізацією вже розвинених умінь і навичок; уміння аналізувати нову інформацію, отриману в процесі навчання із контексту (ситуації); здатність до рефлексії та саморефлексії.

Отже, підготовка професійних викладачів перекладу – нагальна проблема як перекладознавства, так і дидактики вищої освіти. Наукова спільнота намагається оптимізувати

процес цієї підготовки, передусім, за рахунок: уведення додаткових навчальних курсів у магістратурі («Методика викладання перекладу», «Основи білінгвізму», «Побудова та оцінювання навчального плану», «Сучасне перекладознавство» та ін. [10]); виокремлення спеціалізації «викладач перекладу»; набуття цієї додаткової спеціальності у системі підвищення кваліфікації тощо. Наприклад, С. Перова вважає необхідним розроблення та впровадження програм для перепідготовки та підготовки викладачів перекладу (*translator/interpreter trainers*), що передбачає різне наповнення залежно від їхнього попереднього досвіду: «для викладачів, які мають науковий ступінь із перекладознавства, але не мають педагогічної освіти; для викладачів, які мають науковий ступінь з методики викладання іноземних мов, теорії та практики професійної освіти, але не мають базової освіти в галузі теорії перекладу» [12, с. 109].

Стосовно навчальних курсів, спрямованих на формування професійної компетентності викладача перекладу, зазначимо, що в багатьох закладах вищої освіти вже роблять кроки в цьому напрямі. Так, у Криворізькому державному педагогічному університеті здобувачам другого (магістерського) рівня освіти на освітньо-професійній програмі «Філологія. Переклад (перша – англійська)» за спеціальністю 035 Філологія (спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська) пропонуються такі нормативні та вибіркові дисципліни, як-от: «Педагогіка вищої школи та методика навчання іноземних мов і перекладу», «Менеджмент у галузі надання мовних послуг», «Актуальні проблеми світового перекладознавства» (нормативні); «Сучасні технології навчання іноземних мов», «Методика дистанційного навчання», «Авторські методики навчання іноземних мов» (вибіркові).

Таким чином, для того щоб відповідати сучасним вимогам ринку перекладацької праці, потрібно підготувати висококваліфікованих письмових та усних перекладачів. Для цього необхідна професійна підготовка викладачів перекладу у закладах вищої освіти або ж якісна перепідготовка для підвищення кваліфікації.

Важливими аспектами у підготовці викладачів синхронного перекладу є перекладознавчий, лінгвістичний та психологічний, без урахування яких неможливо організувати процес навчання майбутніх фахівців якісно.

У перекладознавчій літературі синхронний переклад визначається як вид усного перекладу, який відбувається в одночасній двомовній комунікації та передбачає мовленнєву реалізацію думок засобами двох мов. Л. Черноватий підкреслює, що синхронний переклад включає сприйняття інформації тексту оригіналу на слух, її аналіз, збереження у короткочасній пам'яті, її усне відтворення мовою перекладу, а також потребує координації і синхронізації названих дій, оскільки вони відбуваються майже одночасно [16, с. 360]. Тобто *синхронний переклад* – такий професійний різновид усного перекладу, який здійснюється з одночасним сприйняттям повідомлення мовою оригіналу за допомогою спеціальних технічних засобів, його перероблення мовою перекладу з наступним (практично миттєвим) трансляванням.

Підкреслимо, що усний переклад, на відміну від писемного, має певні специфічні риси: 1) більш жорсткі умови здійснення; 2) необхідність урахування екстралінгвістичного та комунікативного контекстів вербального та невербального аспектів спілкування; 3) володіння високим рівнем сформованості вмінь і навичок усного перекладу; 4) урахування психологічного контексту ситуації спілкування, вміння контролю та самоконтролю у стресових ситуаціях; 5) володіння навичками скоропису; 6) володіння ораторською майстерністю.

М. Писанко, підкреслюючи, що в синхронному перекладі «у порівнянні з іншими видами перекладу є менший масштаб перекладацьких дій», визначає специфічні його риси, а саме: об'єкти окремих дій – «інтонаційно-сміслові одиниці типу синтагм, ритмічних груп, синтаксичних блоків»; темпоральні характеристики, які «проявляються під час перебігу

процесів орієнтування у вихідному тексті (виділення змістової інформації), пошуку й вибору перекладацьких рішень (майже кожен 1–3 секунди перекладач вирішує перекладацьку задачу: визначає й уточнює синтаксичну структуру висловлювання мовою перекладу та її лексичне наповнення) та їх реалізації (складність якої полягає у паралельному перебігу з іншими процесами)); «лінгвістичні особливості: трансформація синтаксичної структури тексту й компресія» [13, с. 98].

На відміну від процесу послідовного перекладу, під час синхронного перекладач не має можливості зробити паузу, зважити вибір еквівалентів в мові перекладу, перекладає сегменти мовлення, а не загалом висловлювання тощо. Так як синхронний переклад часто використовується у політиці, то під час важливих переговорів будь-яка помилка може нести непоправимі наслідки.

З лінгвістичної точки зору, переклад є двомовним актом комунікації з особливою системою мовних зв'язків. Ф. Бацевич зазначає: «Переклад – вид мовленнєвої діяльності, який передає зміст тексту (чи живого дискурсу) засобами іншої мови; перетворення мовленнєвого твору однією мовою в мовленнєвий твір іншою мовою при збереженні смислу» [1, с. 133]. За часом переклад може бути відтермінованим і синхронним.

Зважаючи на одночасну взаємодію двох видів мовленнєвої діяльності – слухання та говоріння у процесі синхронного перекладу, його можна визначити як сукупність мовленнєвої та розумово-мовленнєвої діяльності, мотивованої та спрямованої на конкретну мету – безперервне швидке створення тексту перекладу (згідно з темпом вимовлення промови оратором) та його негайної передачі адресату. Синхронний переклад має сегментний характер, тобто текст будується за сегментами відповідно до їх надходження.

Лінгвістичне завдання одночасно сприймати та розуміти (аудіювання), декодувати інформацію (текст), що усно транслюється однією мовою, та відтворити переклад, тобто створити повідомлення засобами коду іншої мови (розв'язання перекладацьких завдань), та передати його (говоріння) – це складна рецептивно-продуктивна мовленнєва діяльність, що утруднюється обмеженістю часу та простору, а також особистісною відповідальністю в перебігу комунікативної ситуації та її результаті.

Схематично процес синхронного перекладу можна зобразити таким чином: аудіювання (мова оригіналу) → розв'язання перекладацьких завдань → говоріння (мова перекладу).

У синхронному перекладі як складній двомовній рецептивно-продуктивній діяльності взаємодіють усі когнітивні, психологічні, мовні та мовленнєві механізми: слухове, зорове та смислове сприйняття, ймовірнісне прогнозування, результативне осмислення, репродуктивне мислення, концентрована увага, оперативна та довготривала пам'ять, уява, кодування та декодування інформації засобами мовного коду, пошук і вироблення перекладацьких рішень, говоріння, самоконтроль. Дослідники (наприклад, І. Курц (*I. Kurz*) [19], К. Г. Сібер (*K. G. Seeber*) [21] та ін.) підкреслюють, що когнітивні операції одночасного транслювання повідомлення створюють значне психічне та фізичне навантаження на перекладача-синхроніста, стресові умови його праці, наприклад: очікування можливих модальностей розгортання синхронної перекладацької діяльності у невизначених умовах комунікативної ситуації; технічні проблеми; лексико-фразеологічні труднощі; зростання темпу мовлення мовця; психологічна та фізична втомленість тощо. Саме тому в процесі підготовки перекладача-синхроніста необхідно зважати на формування в нього стійкості до стресових ситуацій (стресостійкості), уміння зменшувати / переборювати їх негативний вплив, уникати їх, уміння знімати / нівелювати психологічне навантаження тощо.

Узагальнено наше уявлення про систему лінгводидактичних засад процесу формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу показано на рис. 1.

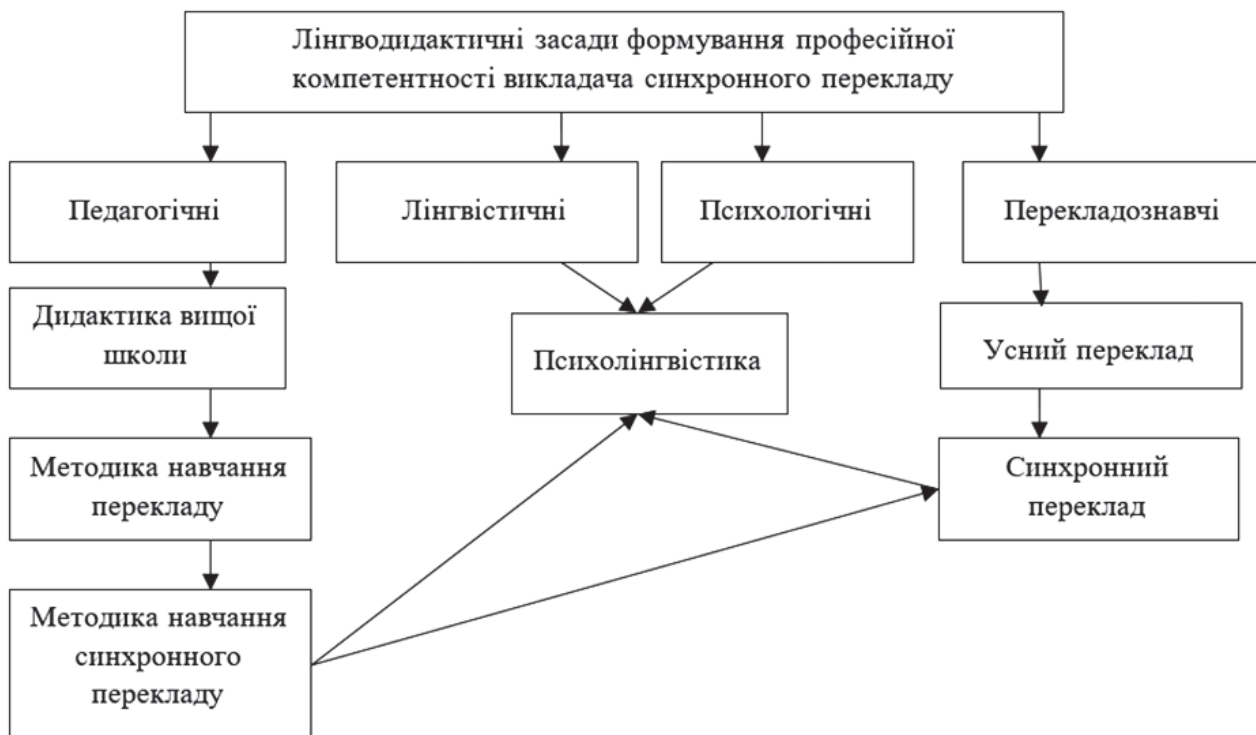

Рис. 1. Лінгводидактичні засади формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу

Таким чином, формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу складний багатоаспектний процес, який потребує особливої лінгводидактичної організації освітньо-виховного процесу та більш тривалої підготовки.

Висновки. Проведений нами аналіз вітчизняних і зарубіжних теоретико-практичних досліджень показав, що проблема формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу, незважаючи на її беззаперечну значущість, знаходиться ще на початковому етапі свого вивчення. У науковому педагогічному та перекладознавчому дискурсах тільки розпочато пошуки ефективних шляхів її розв'язання. Визначення лінгводидактичних засад підготовки викладачів перекладу загалом і формування їхньої професійної компетентності зокрема становить підґрунтя комплексного дослідження цієї складної проблеми.

Під час дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Установлено, що професійна компетентність викладача перекладу – це інтегративна властивість особистості, яка передбачає сформованість комплексу необхідних компетентностей для ефективної педагогічної та перекладацької діяльності; сформованість різних компонентів педагогічної та перекладацької діяльності та педагогічного спілкування у межах міжкультурної комунікації.

2. Професійна компетентність перекладача-синхроніста є складним утворенням, що містить як загальні перекладацькі компетентності, в яких відбиваються основні функції здійснення перекладацької діяльності, так і специфічні компетенції, необхідні при здійсненні усного, в тому числі й синхронного, перекладу.

3. Визначено лінгводидактичні засади формування професійної компетентності викладача синхронного перекладу з урахуванням міждисциплінарного характеру цього процесу, а саме: педагогічні, перекладознавчі, лінгвістичні та психологічні, без урахування яких неможливо організувати процес навчання майбутніх фахівців якісно.

Перспективи подальших наукових пошуків потрібно зорієнтувати на створення спеціалізованих програм підготовки викладачів перекладу, зокрема синхронного, на

розробку навчально-методичних комплексів з урахуванням наукових і практичних досягнень перекладознавства та лінгводидактики.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с. (Словники України).
2. Башманівський О., Вигівський В., Мокотун С. Використання сучасних інформаційних технологій у процесі навчання перекладу. *Українська полоністика*. 2020. № 17. С. 86–93. DOI: <https://doi.org/10.35433/2220-4555.17.2020.ped-1>.
3. Бідюк Н. М. Особливості формування перекладацької компетентності майбутніх учителів іноземної мови та літератури. *Слобожанський науковий вісник*. Серія Філологія. 2023. № 1. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2023.1.7>.
4. Білик О., Савка І., Кушпіт У. Інтегративний підхід до структурування методів навчання у професійній діяльності перекладачів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. С. 91–98. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-91-98>.
5. Вербицька Я. Ю. Ефективні підходи до підвищення рівня компетентності перекладача та якості перекладу. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна філологія: теорія та практика»*. Київ: Нац. акад. СБУ, 2022. С. 316–317.
6. Горда В. Навчання перекладу у соціокультурній площині. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 436–440. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-91>.
7. Зінуква Н. В. Усний переклад у зовнішньоекономічній сфері: теорія і методика навчання магістрів-філологів: монографія. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. 424 с.
8. Ільчук Т. В. Сучасна методика навчання усному перекладу. *Інноваційна педагогіка: Науковий журнал*. 2020. № 20. С. 34–40.
9. Ляшина А. Деякі особливості методики викладання перекладу в полікультурному середовищі. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2020. № 18. С. 339–347. DOI: <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2020.18.339-347>.
10. Ольховська А. Проблеми змісту компетентності викладача перекладу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 2. С. 256–263.
11. Онищенко М. Використання інноваційних технологій у навчанні перекладу: перспективи та виклики. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 64. Т. 2. С. 179–186. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-29>.
12. Перова С. В. Підготовка викладачів перекладу як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2021. № 95. С. 104–112. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-95-15>.
13. Писанко М. Л. Навчання синхронного перекладу студентів перекладацьких спеціальностей закладів вищої освіти. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія*. 2019. Вип. 31. С. 95–102.
14. Статівка А. О. Мистецтво синхронного перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. № 59. Т. 3. С. 164–167. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.59.3.37>.
15. Фабрична Я. Г. Сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх перекладачів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 2 (22). С. 284–290. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-31>.
16. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с. (Серія «UTTA Series»).
17. European Master's in Translation. 2024–2029. URL: https://commission.europa.eu/resources-partners/european-masters-translation-emt_en (дата звернення: 21.02.2024).
18. Hevorhian K. L., Hvozdiak O. M., Shostak U. V. Methodological foundations for learning a foreign language by future translators. *Innovate pedagogy*. 2023. Vol. 1. № 57. P. 162–165. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.32>.
19. Kurz I. Physiological stress during simultaneous interpreting: A comparison of experts and novices. *The Interpreters of Newsletter*. 2003. Vol. 12. P. 51–67.

20. Orlando M. Training and educating interpreter and translator trainers as practitioners-researchers-teachers. *The Interpreter and Translator Trainer*. 17 August 2019. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2019.1656407>.

21. Seeber K. G. Cognitive load in simultaneous interpreting: Existing theories. New models. *Interpreting*. 2011. Vol. 13:2. P. 176–204.

References

1. Batsevych F. S. (2007). *Slovník terminiv mizhkul'turnoyi komunikatsiyi* [Dictionary of terms of intercultural communication]. Kyiv: Dovira (Slovníky Ukrayiny) [in Ukrainian].

2. Bashmaniv's'kyi O., Vyhiv's'kyi V., Mokotun S. (2020). Vykorystannya suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy u protsesi navchannya perekladu [The use of modern information technologies in the process of teaching translation]. *Ukrayins'ka polonistyka – Ukrainian Polonistics*, 17, 86–93. DOI: <https://doi.org/10.35433/2220-4555.17.2020.ped-1> [in Ukrainian].

3. Bidyuk N. M. (2023). Osoblyvosti formuvannya perekladats'koyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv inozemnoyi movy ta literatury [Peculiarities of formation of translation competence of future teachers of foreign language and literature]. *Slobozhans'kyi naukovyy visnyk. Seriya Filolohiya – Slobozhan Scientific Bulletin. Philology series*, 1, 36–42 [in Ukrainian].

4. Bilyk O., Savka I., Kushpit U. (2021). Intehratyvnyy pidkhid do strukturuvannya metodiv navchannya u profesiyniy diyal'nosti perekladachiv [An integrative approach to the structuring of training methods in the professional activity of translators]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-91-98> [in Ukrainian].

5. Verbyts'ka YA. YU. (2022). Efektyvni pidkhody do pidvyshchennya rivnya kompetentnosti perekladacha ta yakosti perekladu [Effective approaches to increasing the level of translator competence and translation quality]. *Materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Suchasna filolohiya: teoriya ta praktyka»*. Kyiv: Nats. akad. SBU [in Ukrainian].

6. Horda V. (2020). Navchannya perekladu u sotsiokul'turniy ploshchyni [Teaching translation in the socio-cultural plane]. *Molodyy vchenyy – A young scientist*, 3 (79), 436–440. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-91> [in Ukrainian].

7. Zinukova N. V. (2017). Usnyy pereklad u zovnishn'oekonomichniy sferi: teoriya i metodyka navchannya mahistriv-filolohiv: monohrafiya [Oral translation in the foreign economic sphere: theory and teaching methods of masters of philology: monograph]. Dnipro: Universytet imeni Al'freda Nobelya [in Ukrainian].

8. Il'chuk T. V. (2020). Suchasna metodyka navchannya usnomu perekladu [Modern method of teaching oral translation]. *Innovatsiyna pedahohika. Naukovyy zhurnal – Innovative pedagogy: Scientific journal*, 20, 34–40 [in Ukrainian].

9. Lyashyna A. (2020). Deyaki osoblyvosti metodyky vykladannya perekladu v polikul'turnomu seredovyshchi [Some features of the methodology of teaching translation in a multicultural environment]. *Suchasni doslidzhennya z inozemnoyi filolohiyi – Modern research on foreign philology*, 18, 339–347. DOI: <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2020.18.339-347> [in Ukrainian].

10. Ol'khov's'ka A. (2016). Problemy zmistu kompetentnosti vykladacha perekladu [Problems of the content of the translation teacher's competence]. *Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University*, 2, 256–263 [in Ukrainian].

11. Onyshchenko M. (2023). Vykorystannya innovatsiynykh tekhnolohiy u navchanni perekladu: perspektyvy ta vyklyky [Use of innovative technologies in teaching translation: prospects and challenges]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 64, 2, 179–186. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-29> [in Ukrainian].

12. Perova S. V. (2021). Pidhotovka vykladachiv perekladu yak pedahohichna problema [Training of translation teachers as a pedagogical problem]. *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats' – Pedagogical sciences: a collection of scientific works*, 95, 104–112. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-95-15> [in Ukrainian].

13. Pysanko M. L. (2019). Navchannya synkhronnoho perekladu studentiv perekladats'kykh spetsial'nostey zakladiv vyshchoyi osvity [Teaching simultaneous translation of students of translation specialties of higher

education institutions]. *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriya Pedahohika ta psykhohiia* – Bulletin of the Kyiv National Linguistic University, 31, 95–102 [in Ukrainian].

14. Stativka A. O. (2023). *Mystetstvo synkhronnoho perekladu* [Art of simultaneous translation]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia* – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University, 59, 3, 164–167. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.59.3.37> [in Ukrainian].

15. Fabrychna YA. H. (2021). *Suchasni tendentsiyi u profesiynyi pidhotovtsi maybutnikh perekladachiv* [Modern trends in the professional training of future translators]. *Visnyk Universytetu imeni Al'freda Nobelya. Seriya «Pedahohika»* – Bulletin of Alfred Nobel University, 2 (22), 284–290. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-31> [in Ukrainian].

16. Chernovatyy L. M. (2013). *Metodyka vykladannya perekladu yak spetsial'nosti* [Methodology of teaching translation as a specialty]: pidruchnyk dlya stud. vyshchykh zaklad. osvity za spetsial'nisty «Pereklad». Vinnytsya: Nova Knyha (Seriya «UTTA Series») [in Ukrainian].

17. European Master's in Translation. 2024–2029. URL: https://commission.europa.eu/resources-partners/european-masters-translation-emt_en (accessed: 21.02.2024).

18. Hevorhian K. L., Hvozdiak O. M., Shostak U. V. (2023). Methodological foundations for learning a foreign language by future translators. *Innovate pedagogy*. Vol. 1. № 57. P. 162–165. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.32>.

19. Kurz I. (2003). Physiological stress during simultaneous interpreting: A comparison of experts and novices. *The Interpreters of Newsletter*. Vol. 12. P. 51–67.

20. Orlando M. (2019). Training and educating interpreter and translator trainers as practitioners-researchers-teachers. *The Interpreter and Translator Trainer*. 17 August. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2019.1656407>.

21. Seeber K. G. (2011). Cognitive load in simultaneous interpreting: Existing theories. *New models. Interpreting*. Vol. 13:2. P. 176–204.